

СловоСвіт 2012

Наприкінці вересня 2012 року у стінах Національного університету «Львівська політехніка» знову зібралися ті, кому не байдужа доля мови української науки, хто вболіває за точний, стислий, мобільний національний термін, за чітке співвіднесення його із поняттям.

І. Кочан

Б. Рицар

УХІІ Міжнародній науковій конференції «Проблеми української термінології СловоСвіт 2012» взяли участь 111 учасників з різних міст України: Харкова, Одеси, Києва, Рівного, Слов'янська, Луганська, Дніпропетровська, Запоріжжя, Вінниці, Кіровограда, Дрогобича, Тернополя, Миколаєва, Донецька, Полтави, Луцька, Львова, а також із Білорусі та США.

Традиційно працювали секції: 1. Теоретичні засади термінознавства. 2. Лексикографія та міжмовні зв'язки. 3. Термінологія природничих знань. 4. Термінологія гуманітарних знань.

Цьогоріч наукова конференція проходила під знаком 20-річчя створення Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ), що стало темою доповіді Голови комітету, професора Богдана Рицара на пленарному засіданні. У ній доктор технічних наук здійснив екскурс в історію створення ТК СНТТ, охарактеризував його структуру, **розказав** про розробляння та експертування українських термінологічних стандартів, організацію та проведення термінологічних конференцій і семінарів, проаналізував наукову діяльність, перелічив тематику круглих столів та урочистих академій, репрезентував наукову продукцію комітету, **поінформував** про розробляння програмного забезпечення для супроводу науково-технічної термінології, не оминув і міжнародної співпраці з ISO та ІЕС. Усе це досить переконливі здобутки у роботі ТК СНТТ, зокрема його львівського осередку, колектив якого (разом з Головою) складається всього з п'яти осіб. Вражає своїми масштабами видавнича діяльність комітету: термінологічні бюлетені «Науково-технічне слово» та «Термінологічні метелики», збірники матеріалів конференцій *СловоСвіт*, щорічні Вісники Львівської політехніки «Проблеми української термінології», а також термінографічна серія *СловоСвіт*, у якій з 2000 року постійно виходять нові дво- та багатомовні словники з різних царин знань, серед

них біобібліографічні портрети українських учених-термінологів (http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_vocab.htm).

Особливу увагу на пленарному засіданні привернула до себе доповідь професора М. Гінзбурга з Харкова, який показав відмінність засадничих термінознавчих понять (стан, процес, дія, подія) від однойменних понять мовознавства.

У центрі уваги учасників першої секції були: проблема унормування запозичень (М. Зубков, Харків; А. Медведів, США), комунікативні традиції української термінології (М. Комова, Львів), зіставлення понять «термін» і «номен» (Л. Халіновська, Київ; О. Южакова, Одеса), екскурси в історію українського термінознавства (Л. Туровська, Київ; І. Кочан, Львів). Порушено також питання нормативності вживання термінів (В. Плєскач, Запоріжжя; Г. Вознюк, І. Ментинська, Львів).

Зокрема, М. Буракова з Білорусі наголосила на тому, що між «науковою» та «практичною термінологією» існує певна невідповідність, бо з'являються **скорочення** та терміноваріанти, не зафіксовані у державних стандартах. В. Моргунюк з Києва поділився своїми думками щодо невмотивованості українського терміна «поняття» і запропонував замість нього термін «тяма», «тямки», «утямки» від «утямити». Його підтримали Л. Пшенична, В. Шевченко, Н. Шишкіна. Науковці запропонували присутнім проект навчальної дисципліни «Термінологічна культура фахівця», який складається з розділів: «Теоретичне термінознавство», «Застосувальне термінознавство», «Способи термінотворення», «Міжнародна термінологія», «Історія українського термінознавства», «Термінологічне словництво» та «Фахова мова». Мета його «... навчити майбутнього фахівця способі термінологічного мислення, сприймати цю одиницю як системну складову пізнавального процесу, спостерігати термін очима дослідника й творця та вміти застосовувати ці знання у своїй фаховій діяльності...».

Проблеми теорії та практики створення електронних підручників та посібників торкнулася Н. Фіголь з Києва. Вона запропонувала чітко розмежовувати поняття «електронний підручник», «електронний посібник», «електронне видання», а відповідно до цього і правильно використовувати терміни на їх позначення. Група учених з Миколаєва поділилася досвідом створення саме такого електронного словника з промислової екології.

На засіданнях другої секції йшлося про терміни у «Російсько-українському словнику» А. Кримського та М. Єфремова (1924—1933) (А. Матанцева, Київ), про лексикографічне опрацювання епонімічних термінів (М. Дзюба, Рівне), про вихід нового енциклопедичного українсько-латинсько-англійського медичного словника (Л. Петрух, І. Головка, М. Павловський, Львів), а також про англомовні запозичення у фінансово-економічній галузі та у сфері кіномистецтва (С. Стецюк, Тернопіль; І. Василяйко, Львів).

Зокрема, С. Стецюк зауважує, що «...запозичення в термінології — це природне явище, об'єктивний і неминучий фактор її формування, однак доцільним воно може бути лишень за умови відповідності комунікативним потребам суспільства й збереження національної специфіки терміносистем. Вочевидь, що домінантним у термінотворенні має бути використання питомих ресурсів на загальнонародній основі, а співвідношення між національним і міжнародним у термінологічних системах варто встановлювати в доцільних пропорціях...».

О. Гутиряк (Дрогобич) інформувала про англомовні запозичення в термінології кіномистецтва, І. Муляр (Дніпропетровськ) торкнулася проблеми іншомовних запозичень у меблевій термінології. Про те, які іншомовні запозичення потрібні українській мові, намагався переконати присутніх А. Медведів (Міннеаполіс, США): «Якщо ці запозичення адаптувалися в українській мові, не порушують її законів, не збіднюють її, а навпаки, збагачують її лексичну й граматичну структуру, стилістично не протирічать українській мові, то вони їй потрібні. Якщо ж вони її засмічують, спрощують, вульгаризують, то таких запозичень слід без жодних вагань позбавлятися...».

Є. Карпіловська та О. Кочерга поділилися своїми думками щодо нових слів та відповідників у перекладних словниках наукової мови. Вони постулювали: «...ставити бар'єр на шляху поширення нових слів — марна справа. Завдання словникаря — дати користувачеві змогу побачити якомога ширший набір відповідників і самому визначитися, яке саме слово вжити. Лише досліджування слововжитку може засвідчити, чи стане новотвір вузькофаховим словом, чи знайде собі місце в науковому обігу, чи запозичить його загальна мова (можливо, з новим значенням)».

У центрі уваги учасників секції термінології природничих наук були терміносистеми промислової екології, органічної хімії, фотограмметрії та геоінформатики, архітектури та будівництва, цивільного захисту, електро-

енергетики, астрономії, рибальства й меблевої та швацької сфер. Не оминули доповідачі й медичної галузі. Чітко й аргументовано проаналізовано українську гомеопатичну лексику, лексику косметики й косметології тощо.

О. Герасименко з Донецька дослідив культуру термінотворення та наукової мови в дисертаціях та авторефератах з медичних наук. Він зазначив, що на сьогодні видано близько 70 словників різних галузей медицини. Проаналізувавши 50 захищених у спеціалізованих радах дисертаційних робіт та авторефератів зі спеціальності «патологічна анатомія», «судова медицина», «патологічна фізіологія», «онкологія» тощо, він констатував, що «...немає жодної праці без суттєвих термінологічних та мовних помилок». Тому запропонував: «... ДАКу при МОНМС України необхідно ввести обов'язкове рецензування дисертаційних робіт та авторефератів фахівцями з української мови із обов'язковим поданням рецензій до спеціалізованих рад із захисту дисертацій».

О. Збожна з Тернополя висловила так: «... Я була б надзвичайно горда за свій український народ, якщо б у світових наукових журналах використовували українські слова-терміни через винаходи українських вчених...». Чимало присутніх висловили стурбованість з приводу того, що перестали виходити часописи «Наука і суспільство» та «Науковий світ», які друкували науково-популярні статті та матеріали ВАКу.

На засіданнях секції «Термінологія гуманітарних знань» в центрі уваги були суспільно-політична лексика, мистецька термінологія, літературознавча та фольклористична, риторична терміносистеми, терміни діловодства, менеджменту, культури та спорту, законодавства, музеєзнавства. Варто наголосити, що на кожній конференції *СловоСвіт* з'являється інформація стосовно дослідження термінології все нових і нових галузей.

Наболілими на цій секції виявилися такі думки: «... у сучасній спортивній науці панує хаос термінологічної номінації, стилістичної диференціації та деривації термінів, відсутні закономірності їх використання...» (О. Породько-Лях, Київ); «... важливо, щоб підручники та навчальні посібники правильно використовували відповідні терміни...» (Я. Зубрицька, Запоріжжя); «...обережно слід уживати професіоналізми у службових паперах, бо документ може перетворитися з офіційного на неофіційний або викликати непорозуміння й ускладнити ділові стосунки...» (Л. Загребельна, Харків); «... на сьогодні правила, що їх встановлено Національними стандартами України, використовують дуже рідко...» (І. Ребезнюк, Львів).

Як бачимо, науковці турбуються про якість наукового мовлення, яке має бути точним, логічним, зрозумілим, не викликати різнотлумачень. Про нормативність у фаховій мові працівників цивільного захисту йшлося у виступі О. Кучеренко з Харкова, утилітарні вимоги до транспортної термінологічної мегасистеми висловила Н. Нікуліна (Харків).

Способи творення термінів розглянули: на матеріалі електроенергетичної терміносистеми — Л. Харчук (Львів), термінології дизайну — Я. Мар'яно (Одеса), у рибальській лексиці — Р. Міняйло (Луганськ), у лексиці косметики й косметології — Н. Гимер (Львів), у правничій термінології — Н. Шеремета (Київ) тощо.

Про парадигматичні відношення у терміносистемах йшлося у виступах: О. Мартиняк (Львів), Т. Луковенко (Слов'янськ), Н. Книшенко (Харків), О. Андрусишин (Львів) О. Романової (Харків).

Як завжди, відбувалися дискусії щодо уживання деяких термінів. «...Окремі терміни та визначення, — постулює група науковців з Українського науково-дослідного Інституту нафтопереробної промисловості «МАСМА», — потребують критичного аналізу й спільного з філологами доопрацювання, тому що, відштовхуючись від російської лексики, деякі творці українських термінів не завжди відчують особливості української мови та її відмінність від мови російської, що й призводить до утворення неадекватних термінів...». Цю думку поділяють київські вчені з Інституту фізики НАН України В. Козирський та В. Шендеровський: «Шкідництво всередині наукової мови понадто небезпечно через усе зростаючий вплив її на мову буденну. І цей вплив усебічний, його не вичерпує неграмотний і неправильний ужиток власне наукових термінів чи словосполук. Шкодить дивовижне невігластво в царині загальної лексики, яка є невіддільним складником всякого речення тексту (наукового чи технічного)...».

Про україномовне програмне забезпечення доповідав К. Булаховський з Одеси. Програма конференції була досить насиченою, цікавою, повчальною. Науковці з різних куточків України обмінювалися думками.

Традиційно в межах конференції відбулася урочиста академія, присвячена 140-річчю від дня народження видатного українського математика, фізика Володимира Левицького (1872—1956). Його дослідження торкалися теорії аналітичних функцій, диференціальних та інтегральних рівнянь, алгебри, геометрії, теоретичної фізики, астрономії. Учений написав близько 100 наукових праць, а також опублікував багато науково-популярних статей і перекладів.

Відкрив академію доктор фізико-математичних наук, професор Львівського національного університету імені І. Франка Г. Сулим. У своєму виступі, коротко схарактеризувавши основні віхи життя та наукової діяльності вченого, доповідач наголосив, що В. Левицький став автором першої математичної наукової праці українською мовою та першої збірки українських математичних термінів, а відтак і ґрунтовних матеріалів з теоретичної механіки.

І. Процик зосередила увагу присутніх на його словнику українських фізичних термінів, що вийшов у чотирьох частинах протягом 1898—1902 років.

Астрономічні терміни у «Матеріалах до фізичної термінології» В. Левицького проаналізувала О. Андрусишин.

На підсумковому пленарному засіданні конференції після звітів керівників секцій відбулася презентація нового видання термінологічної серії *СловоСвіт* за № 15 — «Словника-довідника термінології музейництва» (укладачі Р. Микульчик, П. Слободян, Є. Діденко, Т. Рак), публікацію якого здійснено за підтримки програми і Фонду Ріната Ахметова «Розвиток України».

Немає сумнівів, що цьогорічні доповіді, які були проголошені на конференції *СловоСвіт 2012* та опубліковані у збірнику матеріалів конференції та Віснику Національного університету «Львівська політехніка», свідчать про актуальність досліджень, великий творчий потенціал учасників конференції та широке коло їхніх наукових інтересів, що стане потужним імпульсом для подальшого розвитку термінознавчої науки на сучасному етапі.

Зрозуміло, що жодна конференція неспроможна вирішити всі проблеми термінології та термінографії, але сподіваємося, що думки, ідеї, пропозиції учасників конференції будуть серйозним поштовхом до більш інтенсивної, плідної, скоординованої праці вчених-термінознавців, яка матиме практичне втілення.

Учасники XII Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології *СловоСвіт 2012*» на підсумковому засіданні прийняли Ухвалу та Звернення з приводу утвердження української мови в усіх сферах життя. Зокрема, було вирішено звернутися до Департаменту технічного регулювання при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України із пропозиціями: переглянути термінологічні стандарти, затверджені до 2000 року; відновити роботу Науково-технічної комісії з питань термінології; забезпечити доступ наукової громадськості до чинних термінологічних стандартів України. Крім того, вирішено звернутися до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з пропозицією запровадити в освітній практиці університетів спецкурси з термінознавства та наукової термінології, а також проводити обов'язкову мовно-термінологічну експертизу текстів підручників і посібників, що виходитимуть із грифом міністерства.

Чергова XIII Міжнародна наукова конференція «Проблеми української термінології *СловоСвіт 2014*» відбудеться в Національному університеті «Львівська політехніка» у вересні 2014 року.

І. Кочан, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладного українського мовознавства, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Б. Рицар, доктор технічних наук, професор, голова ТК 19, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
<http://tc.terminology.lp.edu.ua>